

Skjøtselsnotat for Eidså/Lia, Kristiansand kommune, Agder fylke

Oppfølging av trua naturtyper

Skjøtselsnotat for Eidså/Lia, Kristiansand kommune, Agder fylke

Forfattere: Alexander Nilsson / Anders Thylén

Publisert: 01.06.2023

Antall sider: 17 sider

Publiseringstype: PDF med aktive lenker

Oppdragsgiver: Statsforvalteren i Agder

Tilgjengelighet: Dokumentet er offentlig tilgjengelig

Rapporten refereres som: Nilsson, A. og Thylén, A. 2023. Skjøtselsnotat for Eidså/Lia, Kristiansand kommune, Agder fylke. Biofokus rapport 2023-024. Stiftelsen Biofokus. Oslo.

Forsidebilder: Solblom / Beitemark / Fuktmiljø på enga / Svever / Eiketrær på enga. Foto: Anders Thylén.

Biofokus rapport 2023–024

ISSN 1504-6370

ISBN 978-82-8449-196-7

Gaustadalléen 21
NO-0349 OSLO
Org.nr: 982 132 924
post@biofokus.no
www.biofokus.no

Forord

Skjøtselsnotat for Eidså/Lia i Kristiansand kommune er utarbeidet av Biofokus ved Alexander Nilsson og Anders Thylén på oppdrag fra Statsforvalteren i Agder. Notatet gir faglig forankrede anbefalinger til restaurerings- og skjøtselstiltak innenfor lokaliteten, som ble kartlagt som naturbeitemark. Lokaliteten har fått regional verdi (B-verdi), men beitemark har uansett ikke status som Utvalgt naturtype. Notatet baserer seg på feltbefaring og intervju med grunneier.

Området ble første gang kartlagt i 2004, og det ble laget en skjøtselsplan i 2007 (Svalheim 2007).

Rapporten er rettet mot den som skal utføre skjøtsel og forvaltningen, og omhandler naturgrunnlaget og dagens drift i området, samt beskrivelsen av konkrete restaurerings- og skjøtselstiltak innenfor lokalitetene.

Som vedlegg finnes en beskrivelse av de verdifulle naturtypene som inngår i drifta. Den genererer i hovedsak informasjon rettet inn mot forvaltning, inkludert søkbare egenskaper for området i Miljødirektoratets naturbase.

Biofokus takker Statsforvalteren i Agder ved Marie Bjelland for godt samarbeid i prosessen med skjøtselsnotatet. Vi takker også grunneier Sissel Rønning for faktaopplysninger og verdifulle innspill til planen.

Oslo, 1. juni 2023

Alexander Nilsson og Anders Thylén

Bilde fra Eidsålia. Foto: Anders Thylén.

Innhold

1	Innledning	4
1.1	Bakgrunn	4
1.2	Naturgrunnlag	5
1.3	Historikk	5
2	Status	7
3	Skjøtselstiltak	9
3.1	Mål for tiltak/restaurering	9
3.2	Aktuelle skjøtselstiltak	9
3.3	Oppfølging	11
4	Kilder	12
5	Vedlegg	13
	Bilder	13
	Naturtypelokalitet(er)	16

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Biofokus har på oppdrag for Statsforvalteren i Agder kartlagt naturverdier ved Eidså/Lia i Kristiansand kommune. Lokaliteten ligger ved Eidså og har gårds- og bruksnummer 595/1. Oppdraget er utført som en del av Statsforvalterens arbeid med kartlegging og oppfølging av trua naturtyper.

Lokaliteten er fra tidligere registrert som naturbeitemark med A-verdi av Asbjørn Lie i 2004 (Miljødirektoratet 2022b), bl.a. på grunn av en for regionen svært stor bestand av solblom (EN). Det er flere registreringer av både karplanter og insekter (herunder mange sommerfugler) innenfor undersøkelsesområdet (Artsdatabanken og GBIF Norge 2023).

Feltarbeidet i 2023 ble utført i godt vær og gode undersøkelsesforhold den 15. juni. Data fra feltarbeidet er digitalt innsamlet ved hjelp av NiN-App utviklet for kartlegging etter Miljødirektoratets instruks basert på NiN2 (heretter omtalt som MI)(Miljødirektoratet 2022a). Lokaliteten er i tillegg vurdert etter DN-Håndbok 13 (Direktoratet for Naturforvaltning 2007). Artsfunn er lagt inn i BioFokus Artsfunnbase (BAB) slik at de vil fremkomme i Artskart.

Nåværende grunneier har meddelt at vedkommende ikke har kapasitet til å drive skjøtsel i området videre. Det vil ikke gjennomføres beite eller slått. Det kan være enkelte trær vil felles for å holde området noenlunde åpent, men dette vil ikke være tilstrekkelig for å bevare områdets kvaliteter. Dersom skjøtselen ikke gjenopptas/videreføres vil lokaliteten sannsynligvis gro igjen og gå tapt. Rapporten

utformes likevel slik at dersom noen vil ta opp skjøtselen, kan denne rapporten benyttes som faggrunnlag og skjøtselsanbefaling.

1.2 Naturgrunnlag

Lokaliteten består av en engteig som ligger i tilknytning til bygningene på garden. Området ligger i et lite jordbrukslandskap øst for Eidså, og er omkranset av skog. Berggrunnen består av båndgneis (NGU 2022a), som i utgangspunktet utgjør et fattig grunnlag for vegetasjonen. Jordsmonnet er tynt til usammenhengende og består av morenemateriale (NGU 2022b). I (Svalheim 2007) nevnes det at «arealene nord for Eidsåbekken kalles "Hauane", mens arealet syd for bekken kalles "Lille skoenga". Arealet har aldri vært fulldyrket da det består av noen knauser og koller, men begge områdene har hatt kontinuerlig beiting gjennom generasjoner.»

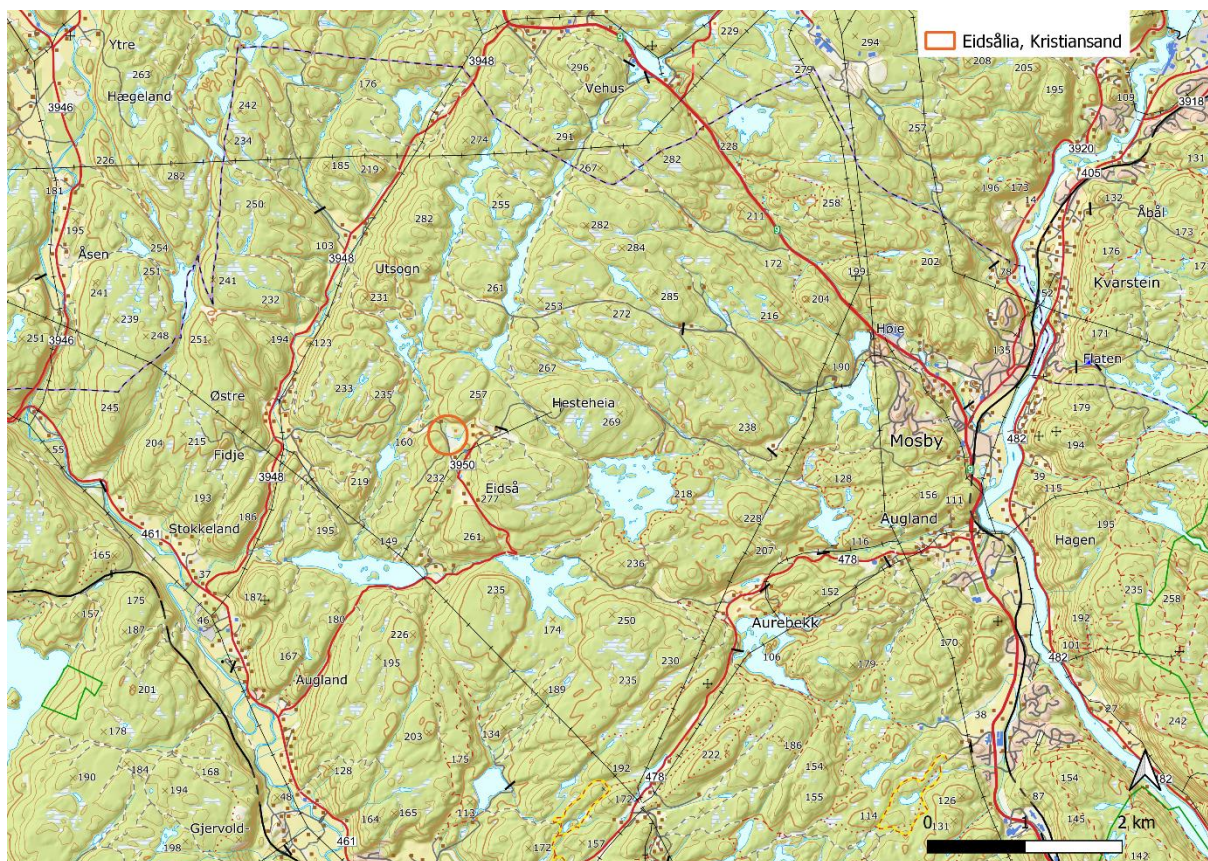
1.3 Historikk

Følgende er hentet fra (Svalheim 2007):

«Nåværende eier Markus Haugland tok over eiendommen i 1945 av sine foreldre. Foreldrene hans dreiv bl.a. med melkekuer. Så lenge foreldrene dreiv ble området rundt på Hauane og Lille skoenga benyttet til skrapslått. Seinere på sesongen ble det beitet. Skrapslåtten ble gjennomført hvert år fram mot krigen. Spesielt på 1930-tallet blei det slått "alle veier"», forteller Markus Haugland.

Når Markus Haugland tok over drifta på midten av 1940-tallet fortsatte han med melkeku slik som foreldrene, og melkeproduksjon holdt han på med helt fram til 1984. Hauane og Lille skoenga ble etter overtakelsen kun beitet av storfe, mens slått opphørte. Kuene beitet da periodevis området både på oppsiden og nedsiden av Eidsåbekken gjentatte ganger gjennom vekstsesongen. Området på Hauane og Lille skoenga ble tidvis svakt gjødslet med kunstgjødsel. Gjødselen ble da spredd for hånd.

Avgrenset verdifullt areal på 15 dekar har heller aldri vært fulldyrket. Etter at Haugland sluttet med melkekuer ble området beitet av hest i noen år.

Figur 1. Det undersøkte området ligger øst for Mosby, i Kristiansand kommune.

Lille skoenga: Storfe kom inn igjen som beitedyr på Lille skoenga, da nabo Oddvar Eidså på slutten av 1990-tallet fikk benytte området til beite for sine Charolais ammedyr. De siste årene har ca. 10 ammedyr (5 kuer m kalv) gått på beite her sammen med tilgrensende fulldyrkede arealer. Beitesesongen har vært fra slutten av mai til ut i oktober. Det har vært utført vekselbeite og dyra har beitet ned arealet 3-4 ganger gjennom beitesesongen. Lille skoenga har følgende skjøtselshistorie; Fra midten av 1940-tallet til 1984 beitet av storfe/ku, så kun beitet av hest i ca. 14 år (1984 til ca. 1998), så beitet av storfe/Charolais i 7 år (1999-2006).

Det har vært gjødslet med kunstgjødsel innenfor storfebeite på Lille skoenga. Markus Haugland pleide å gjødsle litt for hånd. Det er vanskelig å anslå mengde men gjødslingen har vært sparsom. Oddvar Eidså gjødslet også beitet når han tok området i bruk til storfebeite på slutten av 1990-tallet. Arealene oppå knausene gjødslet Oddvar Eidså for hånd (med unntak av 2006, da også disse arealene ble gjødslet med traktor). Det har til sammen blitt fordelt ca. 10 kg fullgjødsel pr dekar pr år, fordelt over to gjødslinger, i til sammen 6-7 beitesesonger, forteller Oddvar Eidså. Dette anses som svak grad av gjødsling.

Hauane: Arealet nord for Eidsåbekken har siden avviklingen av melkeproduksjonen i 1984 kun blitt beitet av en hest, dvs. i 22 år. Markus Haugland har i flere år eid en fjording sammen med nabo Gunnar Eidså på Lia. Hesten beiter nå arealet nord for Eidsåbekken hver beitesesong fra ca. juni til august. Hesten går på dette arealet gjennom hele beitesesongen.»

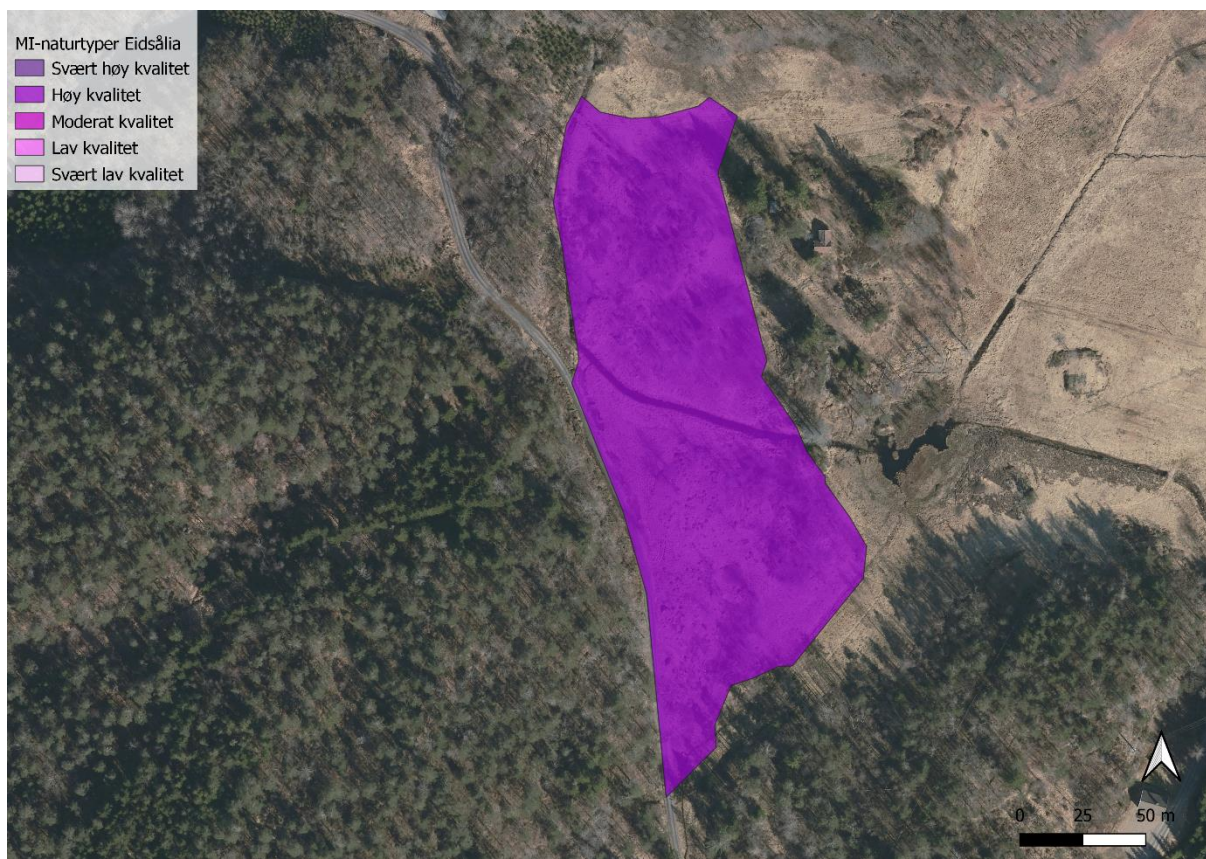
2 Status

Engene i området er i denne omgang registrert som **naturbeitemark** med høy lokalitetskvalitet. **De er vurdert å ha regional verdi (B-verdi) etter DN Håndbok 13. Dette er en nedgradering sammenlignet med tidligere registrering, basert på fravær av hevd og sterk gjengroing. Naturbeitemark er som semi-naturlig eng rødlistet som sårbar (VU), men naturtypen har ikke status som utvalgt naturtype.**

Etter MI har lokaliteten fått moderat skår på tilstandsvurderingen fordi den fremdeles har tydelig beitepreg, men er i svak men tydelig gjengroing. På naturmangfoldvurderingen har lokalitetene fått høy skår på grunn av funn av rødlisteartene solblom (EN) og flekkgrisøre (NT), og arealstørrelse (Figur 2). Beskrivelse etter MI, samt en tilleggsvurdering etter DN Håndbok 13 vises i vedlegg 1.

Vegetasjonen i enga er variert og består iht. Natur i Norge (NiN) (Bratli et al. 2019) av de tre grunntypene intermediær tørreng med klart hevdpreg eller svakt preg av gjødsling, intermediær eng med klart hevdpreg og intermediær våteng. Enga har et totalareal på 17,8 mål.

Enga er for det meste åpen, men det er et spredt tresjikt av eik, osp og bjørk. I enga vokser blant annet solblom, tepperot, tiriltunge, engsyre, ryllik, engsoleie, knollerteknapp, sløke, legeveronika, gulaks, firkantperikum, slåttestarr, blåknapp, bråtestarr, grasstjerneblom og geitrams, hanekam, flekkgrisøre, hårsveve og grov nattfiol. I mindre partier i kanter er det også noe einstape. Enga har mindre partier i kantene og på koller som er noe tørrere og med mindre preg av gjødsling.

Figur 2. Avgrensning av beitemarka på Eidsålia etter MI. Enga har fått høy lokalitetskvalitet etter MI.

Solblom ble i 2022 kun funnet i tørrere engpartier i den sørlige delen av området, og arten ser ut til å ha gått kraftig tilbake i nord. Også i sør er den til dels fortrenget av einstape. I 2007 ble det registrert hele 427 blomstrende rosetter og 786 sterile rosetter på Lille skoenga i sør, og 41 sterile rosetter og 32 blomstrende på Hauane i nord. Enga ser ikke ut til å ha blitt beitet på noen år, og har trolig hatt svakt beitetrykk over en del år før det igjen. Det er klare tendenser til gjengroing med oppslag av bl.a. einer, bjørk, osp, hassel, furu, vier og bregner på hele lokaliteten, men spesielt i nord. I fuktige partier er det mye høyvokst gress. Tidligere bruker Gunnar Eidsaa slo kantsoner og tørre koller rundt innmarka fram til ca. 2002 (Bjureke 2008).

3 Skjøtselstiltak

Figur 3. Skjøtselssoner som omtales videre.

3.1 Mål for tiltak/restaurering

Hovedmål: Restaurere og ivareta et verdifullt kulturlandskap med naturbeitemark med tilhørende artsmangfold, gjennom aktiv skjøtsel.

Delmål:

- Øke andelen arter knyttet til ugjødsle semi-naturlig eng, slik som solblom, grov nattfiol, hårsveve, tiriltunge, hanekam og flekkgrisor.
- Redusere mengden einstape, men også oppslag av busker og trær.
- Tilrettelegge for flere artsgrupper ved å skape flere habitater.

3.2 Aktuelle skjøtselstiltak

Lokaliteten trenger noe restaurering og da gjerne med beite for å øke verdien av enga. Sonene under henviser til nummereringen i Figur 3. Sone 1 er de arealene som har de største kvalitetene per i dag.

Sone 2 er arealer mer prega av gjødsling og gjengroing, men som med restaurering på sikt vurderes å kunne oppnå status som A-verdi.

Ved prioritering av arealer for skjøtsel, bør arealene innenfor sone 1 prioriteres før arealene i sone 2. Det bør også prioriteres å fjerne skyggende trær og oppslag på enga. Beiting bør unngås fra ca. 1. juni til 15. juli for å unngå beiting av blomstrende solblom.

Sone 1 (7,2 daa):

- Beite med hest/storfe på forsommer og høsten. Beitepause fra ca. 1. juni til 15. juli.
- Gjødsel må ikke brukes på engene, men gjødsel som kommer fra dyra på beite kan bli liggende.
- Området (eller deler av det) kan i tillegg til beite slås med tohjulsslåmaskin, ljå eller ryddesag med blad. Ikke bruk tunge maskiner som kan påføre komprimering av jorda og kjøreskader. Det bør slås seint, gjerne i august.
- Einstape er på vei inn på enga i fra kantene, denne bør bekjempes ved at unge skudd slås med kjepp på forsommeren.

Sone 2 (10,6 daa):

- Beite med hest/storfe på forsommer og høst. Beitepause fra ca. 1. juni til 15. juli. Det kan (i forbindelse med rydding av kratt og trær) i en restaureringsperiode legges opp til et noe hardere beitetrykk i denne delen av enga for å forsøke å redusere mengden oppslag og utarme jordsmonnet.
- Restaureringsperioden anslås å vare i 5-6 år før bestanden av gjengroingsarter/nitrofile arter er betydelig redusert, men dette må tilpasses virkningen av restaureringen.
- Gjødsel må ikke brukes på engene, men gjødsel som kommer fra dyra på beite kan bli liggende.
- Området (eller deler av det) kan i tillegg til beite slås med tohjulsslåmaskin, ljå eller ryddesag med blad. Ikke bruk tunge maskiner som kan påføre komprimering av jorda og kjøreskader. Det bør da slås seint, gjerne august.
- På sikt kan høy fra sone 1 legges i egnede arealer i sone 2.
- Einstape finnes flere plasser på enga, denne bør bekjempes ved at unge skudd slås med kjepp.

Andre tiltak:

- Åpne opp og fjerne trær på enga. Dette vil gi mer lys og varme til engene. Trær bør fjernes gradvis over flere år for å forhindre oppgjødsling. Osper ringbarkes, gran kan også gjerne ringbarkes. Trær hogges gjerne på frossen mark. En del større og halvstore eiker spares, også noe rogn og enkelte vierkjerr i de fuktige delene. Løvoppslag og kratt bør ryddes på forsommeren når de har minst mulig energi og næring lagret i rotsystemet for å unngå altfor mye oppslag.

- Følg med på antall solblom, samt andre nevnte krevende engarter. Disse skal ha gode bestander. Antall rosetter og blomstrende individer av solblom bør telles årlig eller med noen års mellomrom.

3.3 Oppfølging

Enga bør rekartlegges/revurderes etter ca. 4-5 år, for å følge opp skjøtsel og gi en ny vurdering av engas verdi. Engene har absolutt kvaliteter som kan videreutvikles med målrettet skjøtsel. Ved rekartlegging må det også undersøkes om tiltakene har hatt god effekt, og om det evt. er behov for å justere tiltakene i planen.

4 Kilder

- Artsdatabanken og GBIF Norge. 2023. Artskart - internettportal for artssøk. <https://artskart.artsdatabanken.no/>
- Bjureke, K. 2008. Supplerende kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap, inn og utmark, i Vest- og Aust-Agder, med vurdering av kunnskapsstatus. Nasjonalt program for kartlegging og overvåking av biologisk mangfold. Direktoratet for naturforvaltning Utredning 2008-4. <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/dirnat2/attachment/142/utredning-2008-4-vest-og-aust-agder.pdf>
- Bratli, H., Halvorsen, R., Bryn, A., et al. 2019. Beskrivelse av kartleggingsenheter i målestokk 1:5000 etter NiN (2.2.0). Utgave 1, kartleggingsveileder nr 4, Artsdatabanken, Trondheim. https://www.artsdatabanken.no/Files/29653/Beskrivelser_av_kartleggingsenheter_m_lestokk_1_5000.pdf
- Direktoratet for Naturforvaltning. 2007. Kartlegging av naturtyper - verdisetting av biologisk mangfold. DN-håndbok 13. 2. utgave 2006 (oppdatert 2007). DN-håndbok 13. https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/dirnat2/attachment/54/handbok-13-080408_low.pdf
- Miljødirektoratet. 2022a. Kartleggingsinstruks. Kartlegging av terrestriske Naturtyper etter NiN2. Miljødirektoratet veileder M-2209 | 2022. Versjon 24.01.2022.
- Miljødirektoratet. 2022b. Naturbase. <http://kart.naturbase.no/>
- NGU. 2022a. Interaktivt berggrunnskart fra Norges geologiske undersøkelser sin digitale karttjeneste. <https://geo.ngu.no/kart/berggrunn/>
- NGU. 2022b. Interaktivt løsmassekart fra Norges geologiske undersøkelser sin digitale karttjeneste. http://geo.ngu.no/kart/losmasse_mobil/
- Svalheim, E. 2007. Skjøtselsplan, Hauane og Lille skoenga, Eidså, Songdalen kommune, Vest- Agder. Bioforsk Rapport Vol. 2 Nr. 115 2007. <https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmli/bitstream/handle/11250/2483039/Bioforsk-Rapport-2007-02-115.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

5 Vedlegg

Bilder

Figur 4. Solblom forekommer fremdeles på enga, men er i tilbakegang. Foto: Anders Thylén.

Figur 5. Enga er i 2022 i ferd med å gro igjen med busker og trær. Foto: Anders Thylén.

Figur 6: Fra Svalheim (2007). «Grunneier Markus Haugland var med å telle opp antall blomstrende rosetter på Lille skoenga den 3. juli 2007. Totalt ble det registrert 461 blomstrende og 821 sterile rosetter på Eidså denne dagen.» Foto: Ellen Svalheim.

Figur 7. Øvre: Fukteng i midtre deler av lokaliteten. Nedre: Gjengroingsproblematikk i nordre deler av enga. Foto: Anders Thylén.

Naturtypelokalitet(er)

Eidså / Lia

NiN-ID: NINFP2210082343

Naturtype: D2.2 Naturbeitemark (ntyp_D02_02)

Kartlagt: 15/06/2022

Nøyaktighet: Meget god (5 - 20m)

Størrelse: 17820 m²

Tilstandsvurdering: Moderat

Naturmangfoldvurdering: Stor

Samlet lokalitetskvalitet basert på Miljødirektoratets instruks: Høy lokalitetskvalitet

Tilstand beskrivelse: Moderat tilstand grunnet svært ekstensiv bruk, brakkleggingsfase, uten fremmedarter og uten gjødsling.

Naturmangfold beskrivelse: Stort naturmangfold grunnet størrelse og funn av solblom (EN) og flekkgrisøre (NT).

Verdivurdering basert på DN-Håndbok 13: Etter faktaark for naturbeitemark fra 2018 oppnår lokaliteten høy vekt på areal (godt over 2 daa) og middels vekt på typevariasjon da engene i noe grad har varierende næringsforhold. Den oppnår lav vekt på engarter, da rundt 11 arter er registrert, men hvor disse forekommer relativt fåtallig. Det er registrert to rødlistede arter. Den oppnår lav vekt på tilstand og påvirkning da hele lokaliteten er sterkt preget av gjengroing. Til sist oppnår den lav vekt på landskapsøkologi, da det ikke er kjent andre semi-naturlige enger i nærheten av denne lokaliteten. Samlet sett oppnår lokaliteten verdien regionalt viktig – B, hovedsakelig som følge av funn av solblom (EN) og flekkgrisøre (NT). Verdien kan styrkes ytterligere gjennom videre målrettet restaurering.

Biofokus

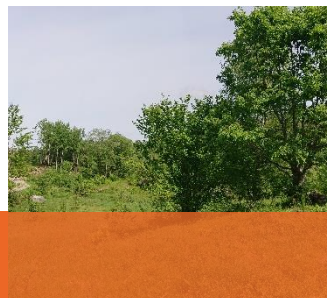
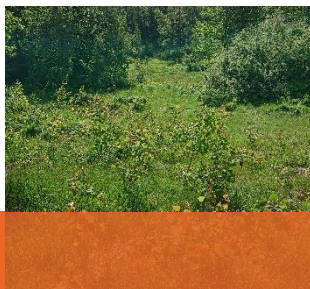
– for et godt kunnskapsgrunnlag

Biofokus er en ideell stiftelse som skal tilrettelegge informasjon om biologisk mangfold for beslutningstakere, samt formidle kunnskap innen fagfeltet bevaringsbiologi. Biofokus ønsker å bidra til en kunnskapsbasert forvaltning av norsk natur.

En kunnskapsbasert forvaltning forutsetter god dokumentasjon av de arealene som skal forvaltes. Biofokus legger derfor stor vekt på feltarbeid for å sikre oppdaterte og relevante data om botanikk, zoologi, økologi, samt avgrensning og verdisetting av områder.

Høy kompetanse er en forutsetning for å kunne registrere og presentere biologisk mangfold-data på en god måte. Biofokus sine medarbeidere er derfor godt skolert innenfor en rekke artsgrupper og har en bred økologisk forståelse for de ulike naturtypene som de arbeider med, det være seg skog, kulturlandskap eller ferskvann. Digitale verktøy som databaser, GIS og bilde-behandling er viktige redskaper i vårt arbeid for å anskueliggjøre naturverdier på en best mulig måte.

Stiftelsen utgir den digitale rapportserien **Biofokus rapport**.

Biofokus rapport 2023–024
ISSN 1504-6370
ISBN 978-82-8449-196-7

Gaustadalléen 21
NO-0349 OSLO
Org.nr: 982 132 924
post@biofokus.no
biofokus.no